

Queera monster och monstruösa queers

Hilton, Johan *Monster i garderoben: En bok om Anthony Perkins och tiden som skapade Norman Bates*. Stockholm: Natur & Kultur 2015 (335 sidor)

I **ALFRED HITCHCOCKS** filmklassiker *Psycho* från 1960, en visuell gestaltning av författaren Robert Blochs litterära förlaga, möts perversionen och sinnessjukdomen. De binds ihop, görs till varandras konnotationer och förkroppsligas i huvudkaraktären Norman Bates, motellägaren som lever ett dubbelliv, klär ut sig till sin egen mamma och, i den ikoniska duschscenen, hugger ihjäl filmens andra huvudkaraktär, Marion Crane.

I sin reportagebok *Monster i garderoben: En bok om Anthony Perkins och tiden som skapade Norman Bates* tar journalisten och författaren Johan Hilton denna film som utgångspunkt för att skriva fram ett slags "avvikelseernas ontologi", det vill säga hur det sinnessjuka och perversa har sammantvinnats och fått utgöra varandras konnotationer inom de medicinska, juridiska och, framförallt i detta fall, psykoanalytiska diskurserna. Detta blev kanske som allra tydligast under hiv/aidskrisen på 1980- och 1990-talen då konnotationskedjan manlig homosexualitet/sjukdom/döden ännu en gång fördes samman. Hilton sammanfattar det som en ekvation: "aids sprids av bögar + aids är en dödlig sjukdom = bögar är dödsbringande" (Hilton 2015, 278).

Hilton använder sig av ett brett material bestående av psykoanalytiska grundtexter, dokumentationer av Anthony Perkins liv, amerikansk och

svensk medierapportering om det queera och, förstås, filmer som anspelar på det sexuellt störda som det psykiskt sjuka, och vice versa. Utifrån detta material gör Hilton kritiska läsningar som på olika sätt blottlägger hur dikotomier, som frisk/patologisk, heterosexuell/homosexuell och man/kvinna, har varit grundläggande för det straighta och västerländska subjektets tillblivelse. Och hur stigmatiserande representationer av den "sexuella avvikaren" och "könsöverskridaren" som perversa mördare gång på gång har återskapats under hela den västerländska efterkrigstiden, på film, i press, i vetenskapen.

I centrum för boken står skådespelaren Anthony Perkins "vars öde härbärgerar hela den moderna västerländska gayhistorien, från psykoanalysens terrorskrifter till aidsären" (312). En person som, enligt Hilton, kom att hemsökas av sin insats som Norman Bates i *Psycho* och aldrig riktigt lyckades ta sig ur rollen som den galne och perverse mördaren.

Men som bokens undertitel antyder är syftet inte endast att uppehålla sig vid Anthony Perkins utan även att teckna den tid som skapade Norman Bates. Det är utifrån en parallell läsning av Perkins och Bates livsöden som Hilton sedan tecknar en tid präglad av hetsjakt på HBTQ-personer under 1950-talet såväl i USA (den så kallade "laven-der scare" och Boise-härvan) som i Sverige (Kejne-affären). Han visar även på hur de paranoida föreställningarna om den perverse mördaren lever kvar i nutida medierapportering. Antingen genom insinuerande eller öppen spekulation kring hur en eventuell homosexualitet kan ha varit en bidragande faktor i fall såsom Anders Behring Breivik, Mijailo Mijailovic och Andreas Lubitz.

För att begripliggöra dåtidens och samtidens syn på den sexuella avvikaren som sinnessjuk och mordisk gör Hilton en djupdykning i psykoanalysen. Bland HBTQ-personer har det vuxit fram en legitim skepsis gentemot dess vetenskapliga anspråk på vad som utgör en normal subjektformering, samt dess påbud om befrielse från eventuella avvikelser från det påstått normala. Hilton är en av de personer som intar en kritisk position, och han visar hur psykoanalysen har grundats i både misogyni och homofobi i dess olika försök att komma fram till svaret om könets sanning och begärets ursprung. *Monster i garderoben* är utifrån

detta perspektiv ett viktigt bidrag till den motdiskurs som bildats de senaste decennierna, både utifrån och inifrån den psykoanalytiska diskursen. Den är ett väl genomfört reportage som, med sin pedagogiska navigering mellan åtskilliga teorier och representationer om psyket och samhället, utgör en god introduktion till psykoanalysen utifrån ett kritiskt queert perspektiv.

I centrum för psykoanalysen i stort och *Psycho* i smått, ser Hilton två återkommande figurer för det sinnessjuka och perversa, vars monstruösa uppenbarelser syftar till att framkalla skräck hos den straighta, och kanske framförallt manliga, åskådaren: "Mammamonstret", den dominanta och överbeskyddande och/eller känslolokala modern som är skyldig till sin minst lika monstruösa avkomma, "Bögen", den kuvade och feminiserade sonen som med en incestnära relation till sin moder riskerar att utveckla både en transidentifikation med henne och/eller en avvikande homosexualitet. Detta förhållande ser Hilton, intressant nog, återspeglat i både Norman Bates och Anthony Perkins relationer till sina respektive mödrar, något som han återkommande väver ihop i sin parallella läsning av de båda.

I relation till Hiltons analyser av "Mammamonstret" och "Bögen" är det värt att poängtera att man även inom feministisk forskning har intagit en kritisk position till psykoanalysen som en tendentiös och patologiserande diskurs. Från ett totalt avfärdande till ett totalt anammande, har feminister placerat sig över hela spektrumet. Vissa har avfärdat psykoanalysen som svår, för att inte säga omöjlig, att särskilja från dess androcentrism och som varande otillräcklig för att förklara kvinnors psykosociala situation (till exempel Simone de Beauvoir och Monique Wittig). Andra har funnit användbara teoretiska verktyg möjliga att använda först efter en grundlig feministisk uppgörelse (till exempel Luce Irigaray, Judith Butler och Elizabeth Grosz). Med denna feministiska motdiskurs i baktanke har jag inte så mycket en invändning mot Hiltons kritiska läsningar av psykoanalysens kreationer "Mammamonstret" och "Bögen" som en nyfikenhet inför hur analysen av dessa två skulle ha blivit om han på ett mer explicit sätt förhållit sig till floran av redan existerande feministisk kritik.

Den mest användbara teoretikern för det ämne som Hilton behandlar är förmodligen den bulgarisk-franska psykoanalytikern och lingvisten Julia Kristeva. Utifrån begreppet abjektion undersöker hon i sin *Fasans makt: En essä om abjektionen* (1991) hur ett upprepat förkastande av modern och det moderliga är centralt både i det enskilda barnets upprättande av sig självt som ett separat subjekt och i reproduktionen av en falloctrisk ordning i stort. Detta återkommande förkastande av modern och det moderliga som abjekt, menar Kristeva går att spåra inom litteraturen och poesin. Och det är utifrån dessa fält som hon försöker skriva fram moders kroppens bortträngda potential. Filmvetaren Barbara Creed har i sin tur gjort en mer populärkulturellt orienterad applicering av Kristevas tankegodis i form av feministiska läsningar av anglosaxisk skräckfilm. I sin *The Monstrous-Feminine: Film, Feminism, Psychoanalysis* skriver Creed (1993, 139–50) fram det "monstruösa-femininas" subversiva potential, där hon bland annat läser Fru Bates som en, inte kastrerad, utan kastrerande moder.

Här tror jag att Hilton, om han hade gått i dialog med teoretiker som Kristeva och Creed, hade fått ett mindre ensidigt fokus på psykoanalysens negativa effekter och i stället gett sig själv större möjligheter att lyfta fram det potentiellt subversiva i de existenser vars riktningar leder åt ett annat håll än vad Oidipuskomplexet stipulerar. Samtidigt kan Hiltons fokus på psykoanalysens negativa effekter kanske förstås utifrån bokens centrering kring Anthony Perkins, som på eget initiativ lade sig på divanen för analys i syfte att bli av med det queera monstret inom sig och vars egna liv till stor del utspelades inne i garderoben.

Uppenbart är att både "Mammamonstret" och "Bögen" genom sina avvikanden från det oidipala livsmanuset stör den psykoanalytiska diskursen. De två skulle därför, utifrån ett feministiskt perspektiv, kunna skrivas fram som inte enbart misslyckade oidipala avvikelser, utan även som subversiva anti-oidipala figurer. "Mammamonstret" och dess avkomma "Bögen" (en i sig queer släktskapsförbindelse genom deras dubbelt abjekta överskridande av både incesttabu och förbudet mot homosexualitet) är nämligen oönskade och monstruösa av likartade anledningar – båda utgör ett hot om kastrering av familjemannen och

fallocentrismen. Genom sina olika sätt att utmana familjemannens försök till ett monopoliserande av fallos, utgör de queera dissonanser inifrån själva den fallocentrism som har fött fram dem. ”Mammamonstret”, som genom sitt dominanta beteende agerar kastrerare, vägrar positionen som feminint och passivt objekt och gör i stället anspråk på fallos. Och ”Bögen”, som genom sitt queera begär och/eller könsöverskridande identitet och uttryck misslyckas med att agera innehavare av fallos. Båda blottlägger på olika sätt penis bräcklighet, hur fallos kan komma att lösgöras från penis, vilket framkallar en rädsla inför fallocentrismens stundande undergång. Det är denna rädsla, vilken är grundad i manlig kastrationsångest och bögskräck, som Hitchcock lyckades utnyttja så väl i sina visuella gestaltningar i syfte att väcka en straight publiks skräckblandade förtjusning.

Men även om Hilton inte förhåller sig explicit till den feministiska motdiskursen gentemot psykoanalysen, skriver han ändå in sig i den. Hans arbete är en del av den kritiska postmoderna traditionen av att vända upp och ned på maktordningar. För, som Rosi Braidotti (2002, 117) har påpekat, karaktäriseras postmoderniteten av en revansch för modernitetens ”andra”. I detta fall är det Hilton som genom sin queera kritik förpassar psykoanalysen till dess egen divan. Med *Monster i garderoben* lyckas Hilton därmed genomskåda det som Simone de Beauvoir (2004, 72) kallade för psykoanalysens ”pinsamma anpassningsförmåga” till dess samtids könskonservativa vindar. Och han avvisar även dess förförelseförmåga med löften om svar om könets sanning och begärets ursprung. Där på sin divan får psykoanalysen, både som sin analytiker och analysand, på egen hand fortsätta att prata ut om ”Mammamonster” och ”Bögar” – dessa till synes oundvikliga queera avkommor och om cisheteronormativitetens oidipala livsmanus, som alltid tycks vara dömt till misslyckande.

JOHAN SUNDELL
SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA

REFERENSER

- Beauvoir, Simone de. 2004. *Det andra könet* [1949]. Stockholm: Norstedt.
- Braidotti, Rosi. 2002. *Metamorphoses: Towards a Materialist Theory of Becoming*. Cambridge: Polity.
- Creed, Barbara. 1993. *The Monstrous-Feminine: Film, Feminism, Psychoanalysis*. London: Routledge.
- Kristeva, Julia. 1991. *Fasans makt: En essä om abjektionen* [1980]. Göteborg: Daidalos.